

2015:205

ANTIKNVARISK MEDVERKAN

MALEXANDERS KYRKOGRD

ÖVERBYGGNAD TILL GRAVSTENAR

MALEXANDERS KYRKOGRD
MALEXANDERS SOCKEN
BOXHOLMS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

Malaxanders gamla kyrka med kyrkogård. Kyrkogården omgärdas med en timrad balk med grindar. I omgärningen står en timrad byggnad med okänd användning. På kyrkogården finns även gravkor, varav det ena finns kvar idag. Sydväst om kyrkan står klockstapeln och på kyrkogården finns ett antal gravkor. I bakgrunden, på andra sidan sjön Sommen, syns Norra Vi kyrka. Akvarellen är troligen målad på 1850- eller 1860-talet, men kyrkogården kan ha sett ut på samma sätt ett drygt halvsekel tidigare, när både kyrkoherde Tockerstrand och hans hustru Maria Finelias gravstenar stod på sin rätta plats. Akvarell av Nils Månsson Mandelgren, Mandelgrenska samlingen i Folklivsarkivet, Lunds universitet.

Malaxanders kyrka och kyrkogård har ett högt läge vid sjön Sommens strand. Kyrkogården är rektangulär i väst/östlig riktning och kyrkan ligger på kyrkogårdens västra del med koret i öster.

En kyrka finns omnämnd 1345 men har en oklar historik. Den nuvarande kyrkan uppfördes i medeltidsromantisk stil och stod färdig 1881. Kyrkan skadades dock svårt i en brand 1929 och endast yttermurarna kunde behållas. Arkitekten Johannes Dahl fick ansvaret för återuppbyggnaden som genomfördes 1931 och bestod i att exteriören behölls medan interiören nyskapades.

T v: Malexanders kyrka från nordöst. Foto Östergötlands museum 2006. T h: Malexanders kyrkogård från väster. I det område som syns på fotografierna låg den gamla kyrkan. Platsen är idag markerad med låga stenar.

I samband med att den nya kyrkan uppfördes planerades även förändringar av kyrkogården och den gamla timrade balken runt kyrkogården revs.

Kyrkogården har en öppen karaktär då det till största delen saknas rygghäckar och det delvis är gräsytor utan gravvårdar, eller glest mellan vårdarna. Den mest dominerande vegetationen är lövträd inne på kyrkogården. Delar av kvarter A och B norr om kyrkogården samt de västra delarna av kvarter C nordväst om kyrkan har en ålderdomlig karaktär med gravvårdar från 1800-talet. Norr om kyrkan ligger även minneslund och askurnlund.

De båda aktuella gravstenarna av kalksten låg vid långhusets nordöstra hörn. Den ena stenen är över Jonas Tockerstrand, som var kyrkoherde i Malexander 1767 till sin död 1777. Den andra stenen är över hans maka Maria Finelia. Hon avled 1802.

Tidigare kända renoveringsarbeten

-

Kulturhistorisk bedömning

Malexanders kyrka och kyrkogård med omgärdning, grindar, trädkrans, gångsystem, gravkor och gravkapell/bårhus har mycket höga kulturhistoriska värden.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 6, 595 41 Mjölby.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning.

Tillstånd från länsstyrelsen

Tillstånd enligt Kulturmiljölagen i beslut daterat 2013-09-18, dnr 433-5913-13.

Tillståndet gällde flyttning av två gravstenar in till kyrkans vapenhus. Församlingens önskemål ändrades sedan till att flytta dem till annan plats på kyrkogården och bygga en överbyggnad som skydd. De nya planerna föranledde inget nytt beslut av länsstyrelsen.

Östergötlands museums yttrande

Skydd eller flytt av gravstenarna har diskuterats på plats vid tidigare tillfällen.

Tidsperiod

Januari 2014-september 2014.

Gravstenarna låg tidigare i gruset vid långhusets nordöstra hörn.

Problembild / skadebild

När den gamla träkyrkan revs och den nya kyrkan byggdes på 1880-talet lär de två gravstenarna ha placerats intill nya kyrkans nordöstra hörn. Där har de stått eller legat oskyddade i mer än hundra år och den ena stenen var sönderbruten.

Målsättning med projektet

Rengöring av gravstenarna och en placering under en överbyggnad ska bevara stenarna för framtiden.

Arbetsbeskrivning

Offert med materialspecifikation 2013-10-18 samt ritningar 2013-10-15, IMR Bygg AB, Mjölby.

Resultat

Genomförda arbeten

En överbyggnad med fyra trästolpar och stöttor som bär upp ett sadeltak har tillverkats som skydd för två gravstenar. Själva gravstenarna ligger i varsin ”trävagga” på ett betongfundament. Stolparna har avfasade kanter. Taket är skivtäckt med ett svart, färdigbehandlat plåttak. Ursprungligen var det tänkt att det skulle bli en bandtäckning, men detta ändrades till skivtäckning.

Möte på plats med Ingvar Johansson, IMR Bygg och Astrid Gladh, Malexander, för att justera placering och höjd på överbyggnaden.

Slutliga höjden på överbyggnaden och placeringen bestämdes vid ett möte på plats, genom att en enkel sektion i naturlig storlek gav en föreställning om påverkan på siktlinjer m m.

Överbyggnaden och informationsskylt. Under taket syns en duk som tillfälligt är monterad för att förhindra att tjära ska droppa på gravstenarna.
Gravstenarna har rengjorts, men i övrigt inte konserverats.

Invid gravstenarna står en skylt med stenarnas inskription och en kort förklarande text, som har tagits fram av Astrid Gladh, Malexander.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

Gravstenarna placerades ute på kyrkogården i stället för inne i vapenhuset. Detta diskuterades per telefon med länsstyrelsen.

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

I arbetsbeskrivningen stod det att träkonstruktionen skulle behandlas med järnvitriol. Eftersom det finns tjärade spåntak på gravkor och gravkapell föreslogs att överbyggnaden skulle tjäras istället, vilket också gjordes. På grund av värmen började dock tjäran att droppa ner på gravstenarna varför en duk fästes provisoriskt under överbyggnadens tak som skydd.

De båda gravstenarna och de små stenar som markerar den äldre kyrkans läge, samt informationsskyltar är ett sätt att nå ut med lokalhistorisk information till många människor, både de som bor i trakten och turister.

Godkännande/slutbesiktning

Överbyggnaden är utförd enligt ritningar och arbetet kan godkännas ur antikvarisk synpunkt.

Överbyggnaden från nordväst och sydöst.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

IMR Bygg AB, Mjölby. Tranås Stenhuggeri AB.

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Överbyggnaden från sydväst.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

Genomgång av ritningar 2014-01-31, besiktning på plats 2014-06-04 och slutbesiktning 2014-09-09.

Fotodokumentation

Digital fotodokumentation förvaras på Östergötlands museum. Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum. 2014.

Källor

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2006. Malexanders kyrka.

Östergötlands länsmuseum. Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering 2006. Malexanders kyrkogård.

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Övrigt

Arbetsbeskrivning och ritningar från IMR Bygg AB.

Bil. 2

Mjölby 13-10-18

Sid 1(2)

Boxholm Kyrkliga samfällighet
ATT: Astrid Glad
Våkhult
59014 Boxholm

OFFERT NR 13109

Projekt: Fundament och tak för 2 st gravstenar, Malexander Kyrka

Vi tackar för Er förfrågan av ovanstående objekt och erbjuder oss att utföra arbeten enl. ritning, samråd med Astrid Glad samt nedanstående specifikation.

Grundkonstruktioner

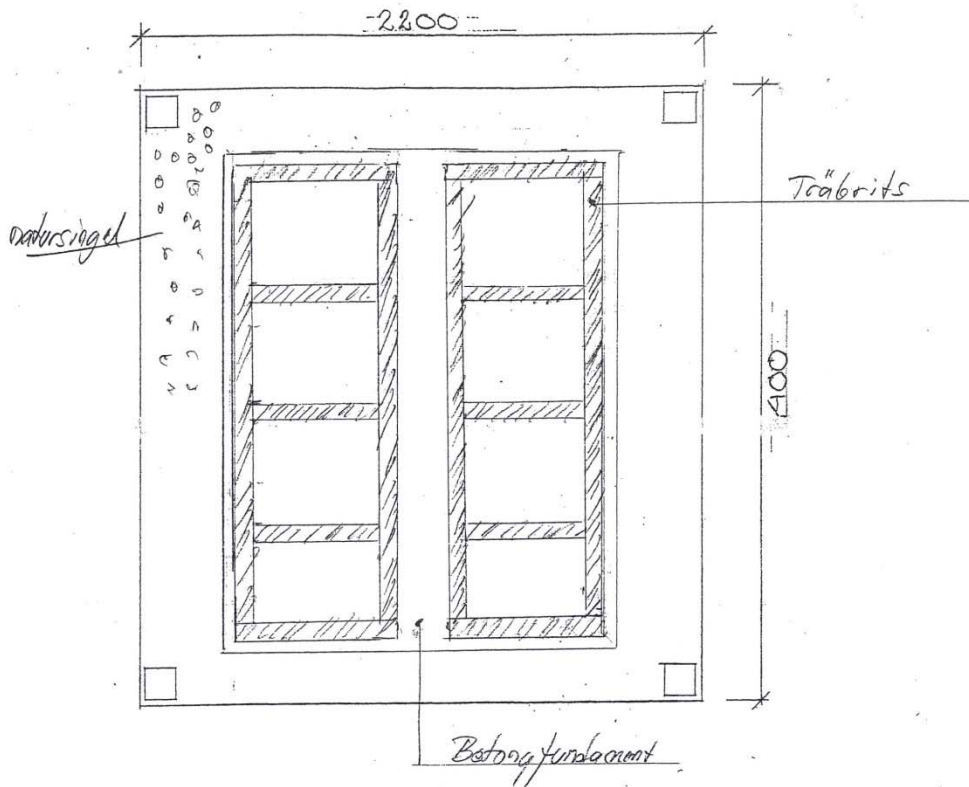
- Schakt för plintar och fundament ingår ej.
- 4 st betongplint
- Dräneringslager 100mm singel
- 1 st betongfundament ca 1500x1900mm utföres i lutning
- Återfyll vid fundament med gårdssingel

Överbyggnad

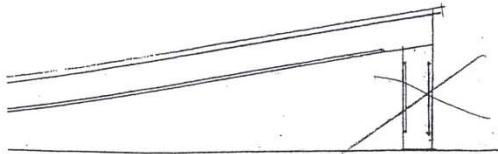
- Stomme enl. ritning
- Panel på takstolar med fin sida ner 21x120mm
- Råspont 21mm
- Underlagspapp YAP 2200
- Bandfalsad plåt svart
- Vindskivor och fotbrädor 22x95
- Allt trä målas med järnvitriol

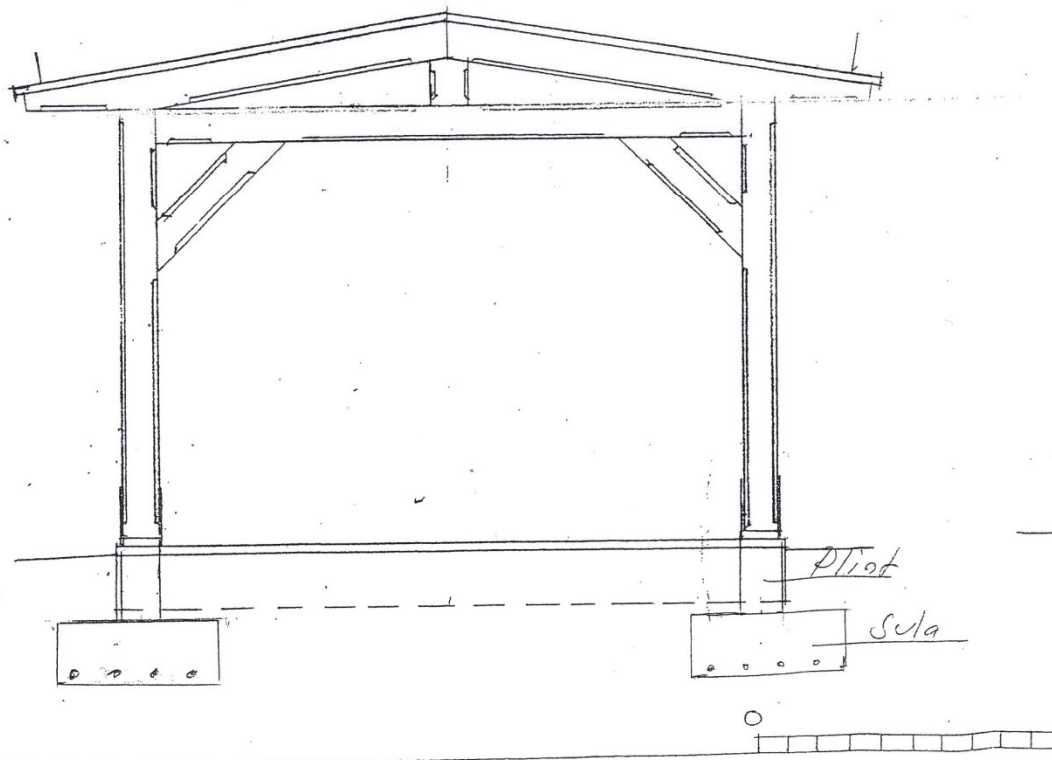
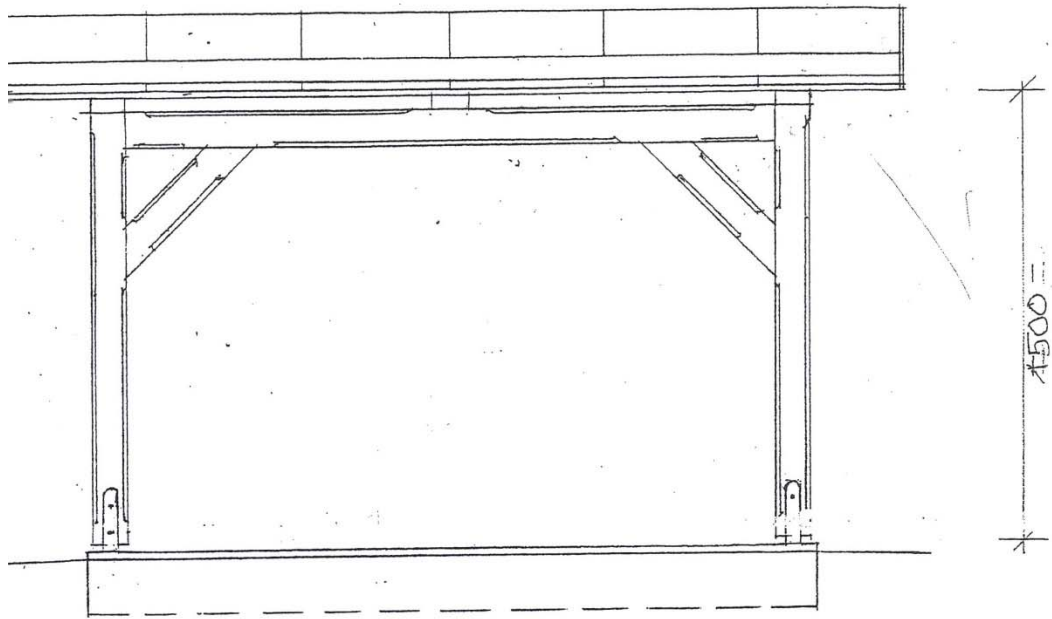
Trävaggor 2 st

- Utföres i massiv o^{slipad}ad ek enl. skiss

TAK ÖVER GRAVSTENAR
 FÖRSLAG
 PÅ ALEXANDERS KYRKA
 2013-10-15
 SKALA 1:20

Tekniska uppgifter

Lokal	Malexanders kyrkogård
Socken/stad	Malexander
Kommun	Boxholm
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	075 63 (7F 6d Malexander)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	432/13
Öm projektnr	510747
Lst dnr	433-5913-13
Uppdragsgivare	Folkungabygdens pastorat
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	januari 2014-september 2014

Ev dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2015:205